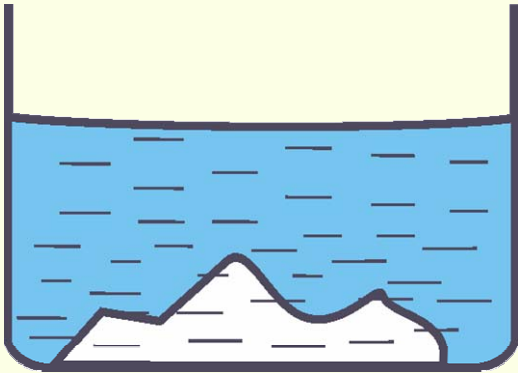

Kémia I. - 8. rész

Szilárd anyagok oldódása

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN I...

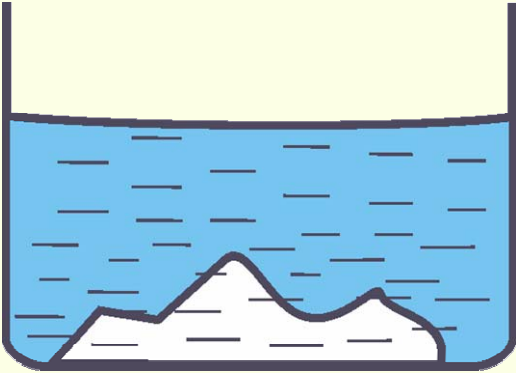
...szilárd anyagot (pl. cukor) vízbe teszünk, akkor...

oldódás...

...elértük a telítési koncentrációt:

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN II...

...oldhatóság mértéke = $f(T, \text{anyag minőség})$

...szilárd - folyadék rendszerben
az oldhatóság *nyomásfüggés* -e **NEM** túl jelentős

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN III...

...az oldódás sebessége... ...szilárd anyagokra általában gyors, vagyis...

...a szilárd anyag felületével **KÖZVETLENÜL** érintkező **oldószer**
PILLANATSZERŰEN telítődik a szilárd anyag részecskéivel

...emiatt az **oldódás megáll...**

...mit tehetünk???

...természetes úton...

...kérdés...

...gyorsítása...

...az oldat felől...

...az anyag felől...

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN IV...

...az oldódás hőmérséklet függése...

...az oldott anyag egy része *kiválik*...

...a folyamat addig tart,

...előfordulhat, hogy a kristályok *kiválás* -a **NEM INDUL MEG**...
az oldat **TÚLTELÍTETT** -té válik - gócképződés, viszkozitás...

...*metastabil* állapot... ...*megszűntetése* rázással, beoltással...

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN V...

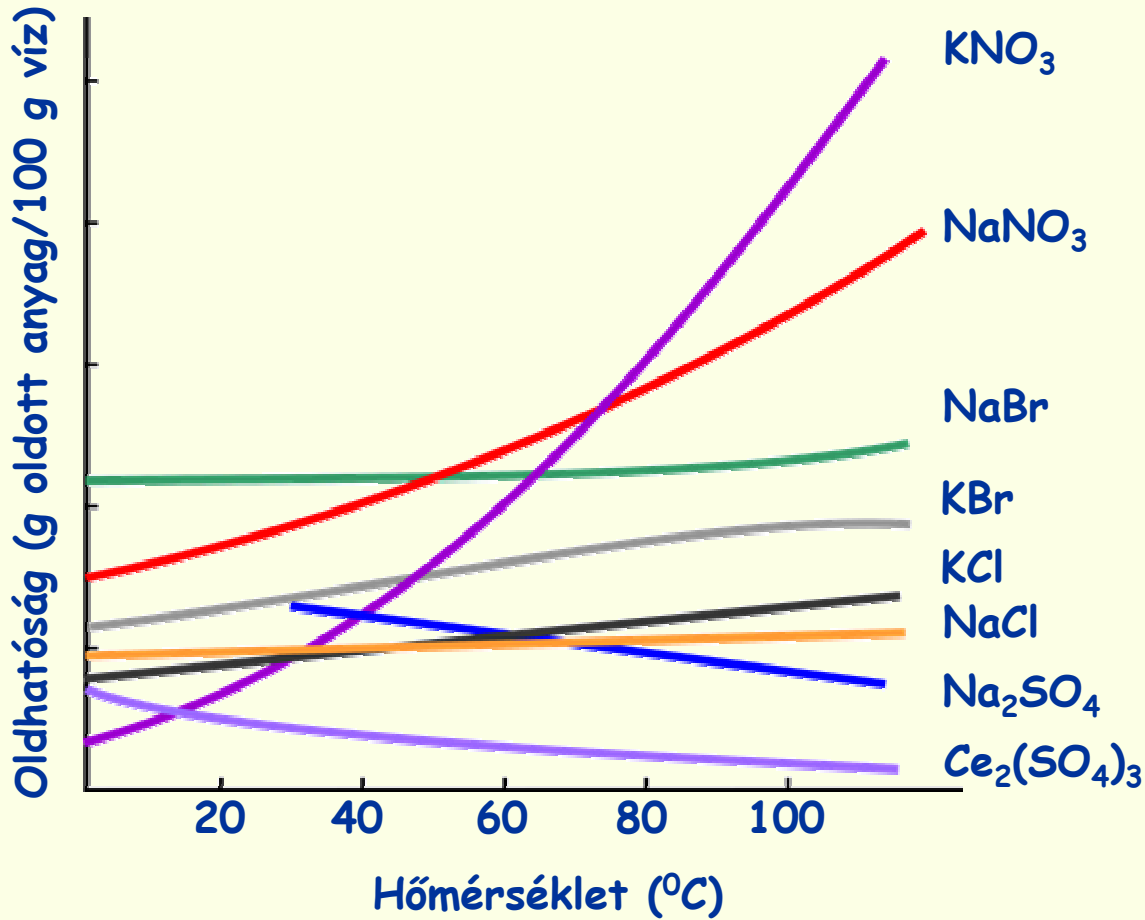
...kristályosodás részfolyamatai... (telített oldatot lehűtünk, akkor...)

...gócképződés...

...gócnövekedés...

...növekedés sebessége...

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN VI...

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN VII...

...gyakorlati alkalmazás...

...frakcionált kristályosítás - tisztítás

...feladat...

...90 g KNO_3 és 10 g NaCl keverékét kell megtisztítanunk

...oldhatóságok...

60 °C -on:

$S_{\text{KNO}_3, 60\text{ °C}} \sim 112 \text{ g/100 g víz}$

$S_{\text{NaCl}, 60\text{ °C}} \sim 38 \text{ g/100 g víz}$

0 °C -on:

$S_{\text{KNO}_3, 0\text{ °C}} \sim 12 \text{ g/100 g víz}$

$S_{\text{NaCl}, 0\text{ °C}} \sim 34 \text{ g/100 g víz}$

...hűtés hatására mindkét anyag *oldhatósága csökken DE...*

- NaCl -ból kevesebbet oldottunk (10 g), mint 0 °C -on az oldhatósága

- KNO_3 -ból többet oldottunk fel (90 g), mint 0 °C -on az oldhatósága...

...a fölösleg: $90 - 12 = 78 \text{ g}$ *szilárd KNO_3 formájában kiválik* → leszűrhető

FOLYADÉK - SZILÁRD OLDATOK TÍPUSAI ÉS TUL. I...

A)

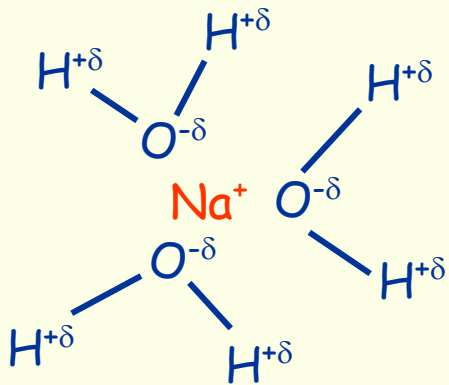
B)

C)

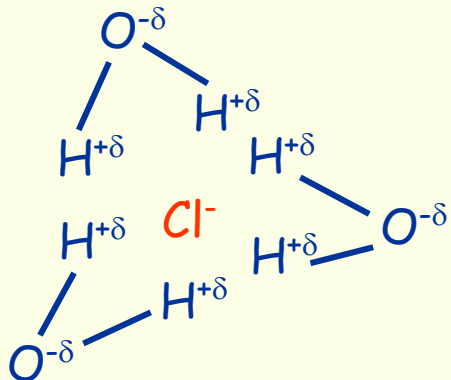
D)

FOLYADÉK - SZILÁRD OLDATOK TÍPUSAI ÉS TUL. II...

A) ...ionos kristályok oldatai...

OKA:

FOLYADÉK - SZILÁRD OLDATOK TÍPUSAI ÉS TUL. III...

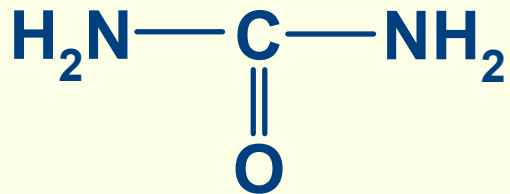
B) ...kovalens kristályok oldatai...

FOLYADÉK - SZILÁRD OLDATOK TÍPUSAI ÉS TUL. IV...

C) ...molekula kristályok oldatai...

...a *naftalin*

...*karbamid*

FOLYADÉK - SZILÁRD OLDATOK TÍPUSAI ÉS TUL. V...

D) ...fémes kristályok oldatai...

...alkálifémek, alkáli-földfémek + víz:

...alkálifémek folyékony ammóniában kék színnel oldódnak és szolvatált elektronok képződnek...

SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSA FOLYADÉKOKBAN...

...több tekintetben a párolgáshoz/szublimációhoz hasonlít, *DE...*

PÉLDÁK A SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSÁRA I...

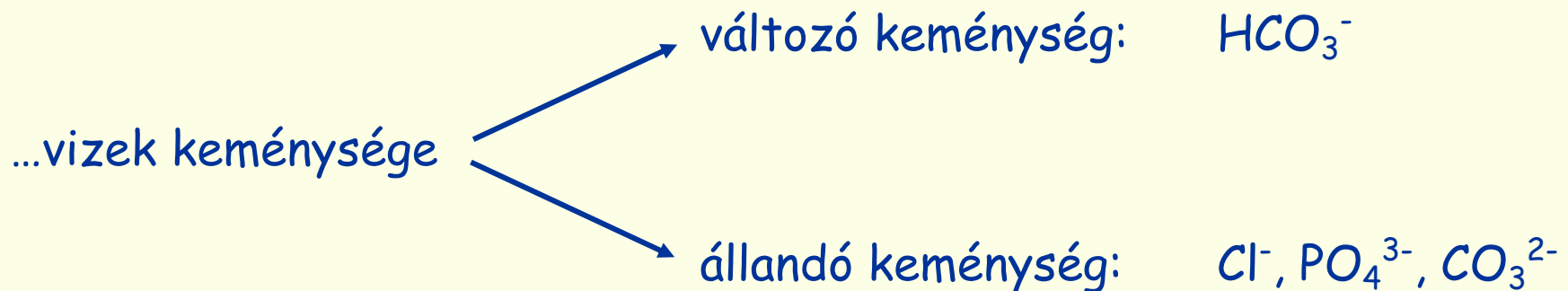
...VIZEK KEMÉNYSÉGE

... "lágy víz" - esővíz, hólé

... "kemény víz" - Ca^{2+} és Mg^{2+} ionokat tartalmaznak

... mellettük különböző anionok, pl.: CO_3^{2-} , HCO_3^- , Cl^- , PO_4^{3-} , NO_3^- lehetnek

... hogy kerülnek bele???

PÉLDÁK A SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSÁRA II...

...VIZEK KEMÉNYSÉGE

...mi a gond???

...szilárd anyag csapadék formájában kiválik, rosszul oldódik

...hogyan keletkeznek???

- eső + a falevelek rothadásánál keletkező CO_2 : $\text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2 \rightarrow \text{H}_2\text{CO}_3$
- H_2CO_3 (**szénsav**): bejut a föld alá, a mészkörétegek közé
- $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ oldat keletkezik, amely bekerül pl. a forrásvízbe
- a $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ már problémát okoz

PÉLDÁK A SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSÁRA III...

...VIZEK KEMÉNYSÉGE

...vízkő kiválása...

...bojler, kazán, mosógép, kávéfőző, teáskanna

...CaCO₃ lerakódik a fűtőfelületen...

...rossz hővezető, romlik a hőátadás...

...elektromos túlfogyasztás (a vizet akkor is 60 °C -ra kell felmelegíteni)

...csökken a vízvezeték keresztmetszete, csökken az átfolyt víz menny.

...a fűtőszál esetleg kiég

PÉLDÁK A SZILÁRD ANYAGOK OLDÓDÁSÁRA IV...

...VIZEK KEMÉNYSÉGE

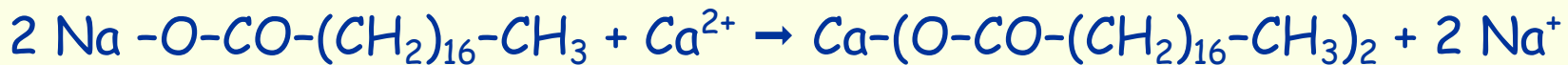
- a $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ már problémát okoz...

...szappan inaktiválódása...

...lággy vízzel a szappant alig lehet lemosni síkos tapintás...

...kemény víz a szappan egyes komponenseivel csapadékot képez

...szappan: palmitinsav, sztearinsav (hosszú szénláncú zsírsavak) Na sói:

...Na-sztearát (vízben oldható)

Ca-sztearát (vízben nem oldódik)

...ezt látjuk a kád falán (is)

...ua. feladathoz **TÖBB szappan** szüks.

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK I...

...halmazállapotuk következtében...

...elvileg korlátlan elegyedés akkor...

...gyakorlatilag... ...A és B folyadékok esetén...

...az $A - A$, $B - B$ és $A - B$ kölcsönhatásokat és azok relatív erősségét

FIGYELEMBE KELL venni!!!

...benzol - CCl_4 :

lehetséges kölcsönhatások:

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK II...

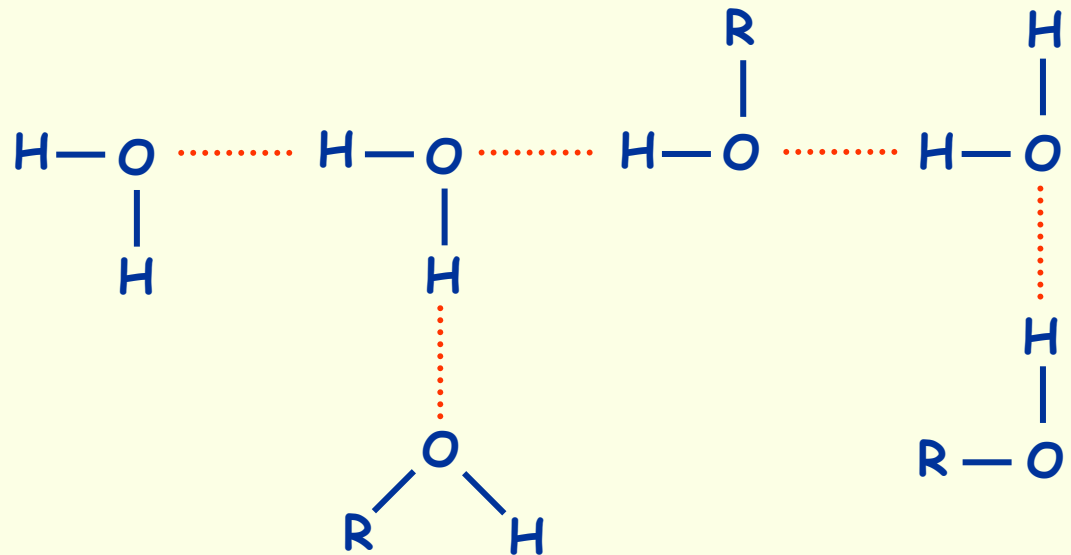
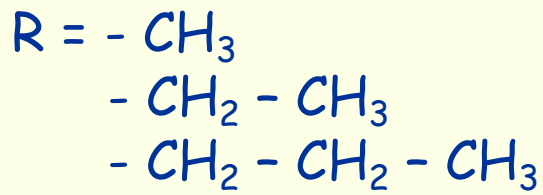

... CCl_4 - víz:

lehetséges kölcsönhatások:

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK III...

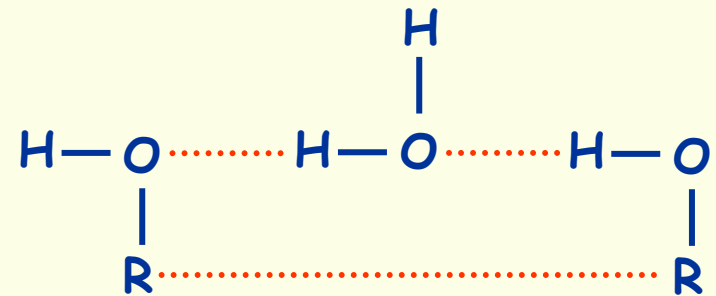
...víz - etanol: lehetséges kölcsönhatások:

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK IV...

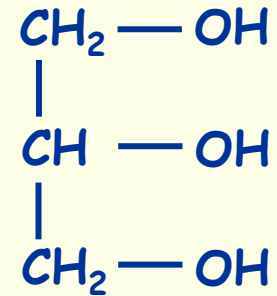
...mire számíthatunk az alkilcsoport (R) méretének növekedésével???

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK V...

...mire számíthatunk többértékű alkoholok esetén???

FOLYADÉK - FOLYADÉK OLDATOK VI...

...ecetsav

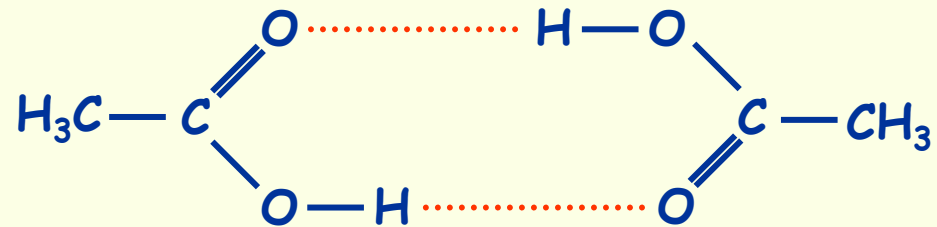
...hasonló - a hasonlóban elv nem minden esetben érvényesül

...az ecetsav vízben

...DE...

...apoláros oldószerekben

...MIÉRT???

GÁZOK OLDHATÓSÁGA FOLYADÉKOKBAN I...

...gázok oldhatósága folyadékokban...

GÁZOK OLDHATÓSÁGÁNAK HŐMÉRSÉKLET FÜGGÉSE...

...gázok oldhatósága folyadékokban **CSÖKKEN** a hőmérséklettel...

...próba: vízmelegítés során a vízből először a levegő-buborékok távoznak

...**hőszennyezés** okozta környezeti - biológiai károk

GÁZOK OLDHATÓSÁGÁNAK NYOMÁSFÜGGÉSE I...

...a Henry - Dalton törvény írja le:

$c = k \cdot p$, vagyis

az oldott gázok **koncentrációja egyenesen arányos** a gáznak az oldat fölötti **nyomásával...**

(...több különböző gáz oldása esetén p a parciális nyomást jelenti)

...a törvény igaz, ha...

...az oldékonyság és a nyomás **NEM** túl nagy

...oldódás közben kémiai reakció **NEM** lép fel

...a törvény értelmezése:

...a folyadékban oldott gáz mennyisége attól függ...

...milyen gyakran ütköznek a gázmolekulák a folyadék felszínével

...nyomás növelése növeli az ütközések számát → nő az oldatbeli konc.

GÁZOK OLDHATÓSÁGÁNAK NYOMÁSFÜGGÉSE II...

...példák...

A) kémiai reakció... $\text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{NH}_4\text{OH}$

B) oxigén kötődése a vérben levő hemoglobinhoz...

...magaslati edzőtábor

...vérdopping

C) ital kihabzása pezsgősüvegekből, sörösüvegekből

Kémia I. - 9. rész

Híg oldatok törvénye

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE I...

...híg oldatok...

...amikor az oldószer mennyisége több nagyságrenddel nagyobb, mint az oldott anyagé

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE II...

A) TENZIÓCSÖKKENÉS (Raoult, 1886)...

...nem illékony anyagokra, pl. cukrokra állapította meg

...feltételezés...

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE III...

A) TENZIÓCSÖKKENÉS (Raoult, 1886)...

...magyarázat...

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE IV...

...Raoult... ...a tenzió csökkenés = f(osz. - oldott ag. mólszám viszonya)

$x + x_0 = 1$ $\longrightarrow$ x - oldott ag. móltörtje, x_0 - oldószer móltörtje

$$x = \frac{n}{n + n_0} \quad \text{ahol} \quad n = \frac{g}{M} \quad \text{és} \quad n_0 = \frac{g_0}{M_0}$$

$p = p_0 \cdot x_0$ $\longrightarrow$ Henry - Dalton tv. a parciális nyomásra

p - oldat gőznyomása, p_0 - tiszta osz. tenziója

$$p = p_0 \cdot (1 - x)$$

$$x = \frac{p_0 - p}{p_0} = \frac{\Delta p}{p_0}$$

$$\frac{n}{n_0} = \frac{\Delta p}{p_0} = \frac{\frac{g}{M}}{\frac{g_0}{M_0}}$$

$$x = \frac{n}{n + n_0} = \frac{\Delta p}{p_0}$$

„n” igen kicsi, „n₀” mellett elhanyagolható

$$M = \frac{g}{g_0} \cdot M_0 \cdot \frac{p_0}{\Delta p}$$

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE V...

$$M = \frac{g}{g_0} \cdot M_0 \cdot \frac{p_0}{\Delta p}$$

...a relatív tenzió csökkenés egyenlő...

...az anyag és az oldószer mólszámainak viszonyával

Miért fontos ez???

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE VI...

...gond...

...helyette...

...fagyáspont csökkenést illetve forráspont emelkedést használjuk

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE VII...

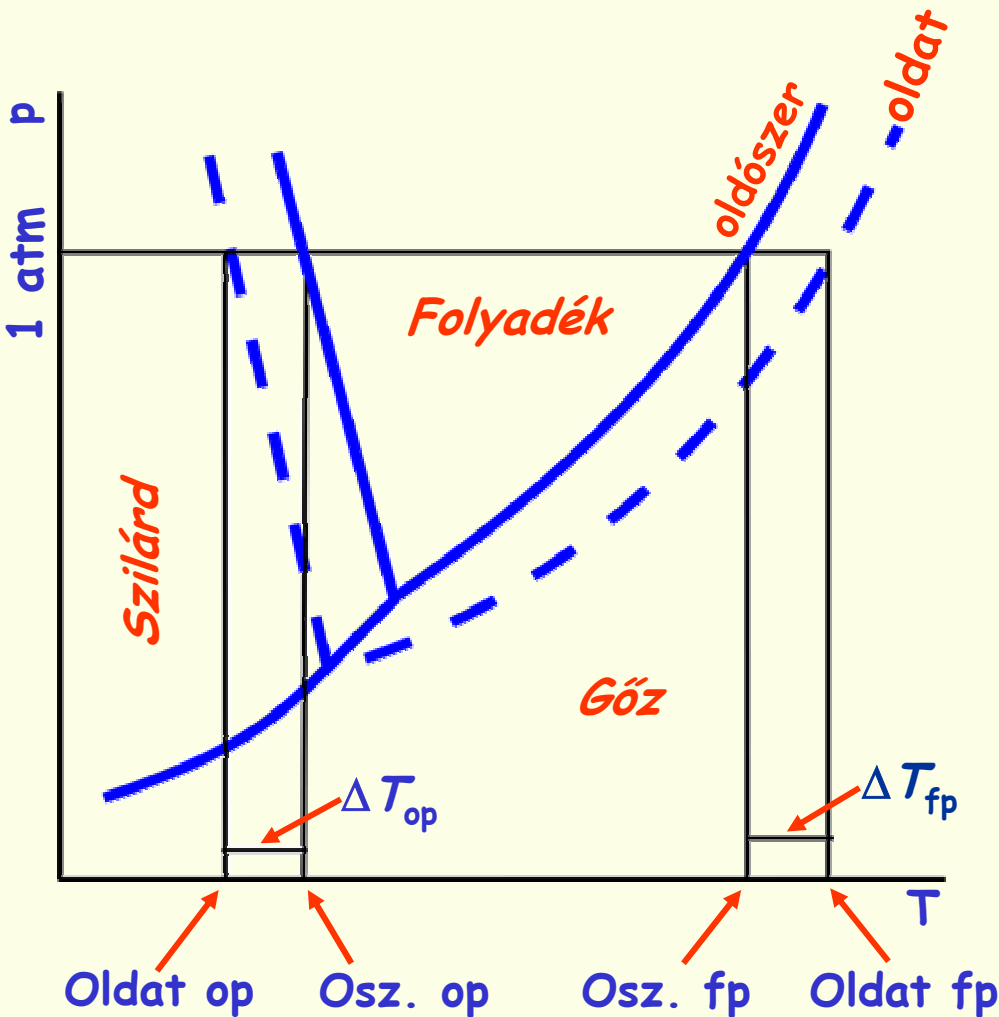
...tapasztalat...

...egy oldatból fagyás közben csak *a tiszta osz. kristályai* válnak ki, akkor...

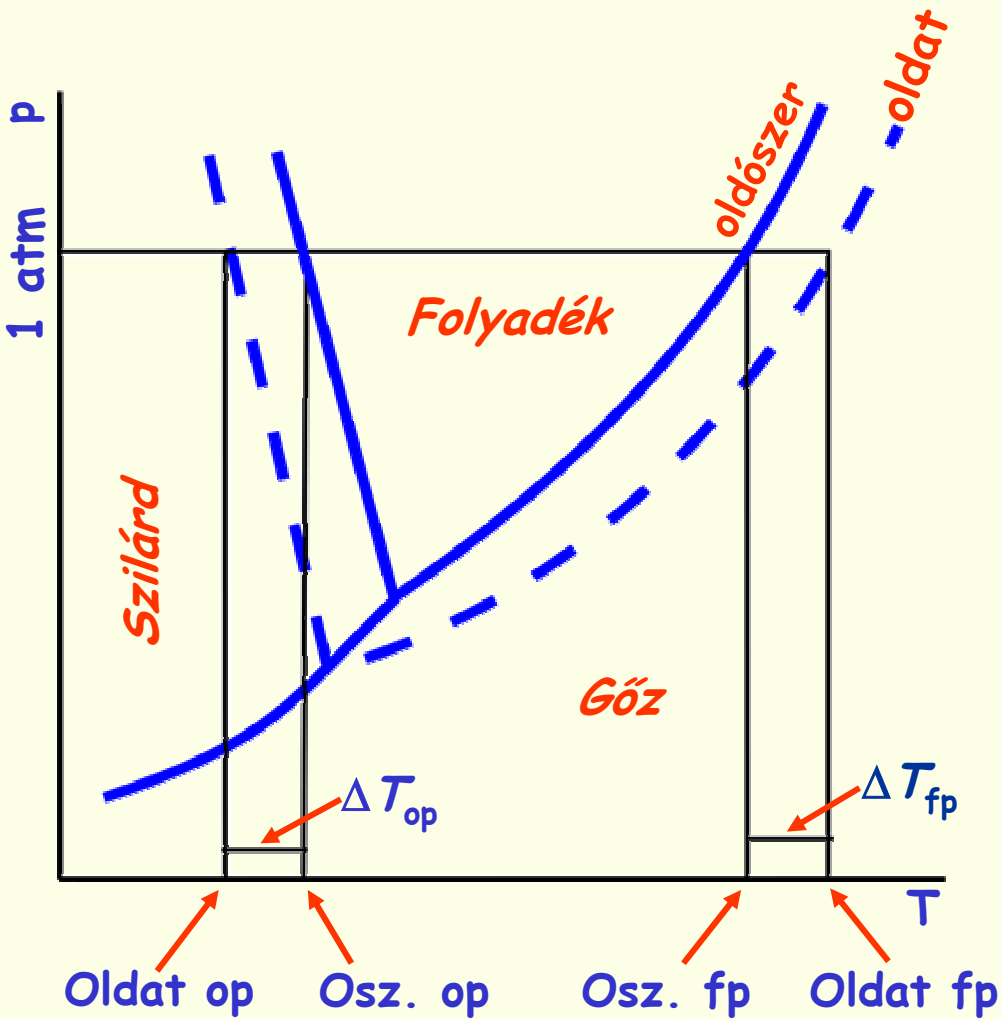
...a fagyáspont csökkenés...

...a hőmérséklet különbség a *forráspont emelkedés...*

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE VIII...

HÍG OLDATOK TÖRVÉNYE IX...

A TENZIÓCSÖKKENÉS MAGYARÁZATA...

...Raoult szerint a *f_{pcs}* és a *f_{pe}* mértéke a *koncentrációval arányos*...

...ha egy adott *oldószer 1000 g* -jában *mólnyi mennyiségű anyagot oldunk* (és az nem bomlik el), akkor... (*egységnyi Raoult koncentráció*...)

...*vízre*: *f_{pcs}*: 1.86 °C, *f_{pe}*: 0.52 °C...

A TENZIÓ CSÖKKENÉS ALKALMAZÁSA...

...molekulatömeg meghatározáshoz...

...ismert töménységű oldat készítése esetén a *relatív molekulatömegek* meghatározhatók...

...a *mért fpcs* illetve *fpe* úgy aránylik a *moláris értékhez*, mint... az 1000 g -ban oldott anyagmennyiség (g) a molekulatömeghez (M):

$$\Delta t : \Delta t_m = g : M \quad \longrightarrow \quad M = g \cdot \frac{\Delta t_m}{\Delta t}$$

...*elvileg mindkét* módszer alkalmazható, de a fpcs *pontosabban mérhető*

FPCS ÉS FPE MEGHATÁROZÁS FELTÉTELEI...

...nagy molekulatömegű anyagoknál fpcs értéke annál kisebb...
minél nagyobb az oldott anyag molekulatömege...

...a molekulatömeg meghatározható, ha...

AZ OZMÓZISNYOMÁS JELENSÉGE I...

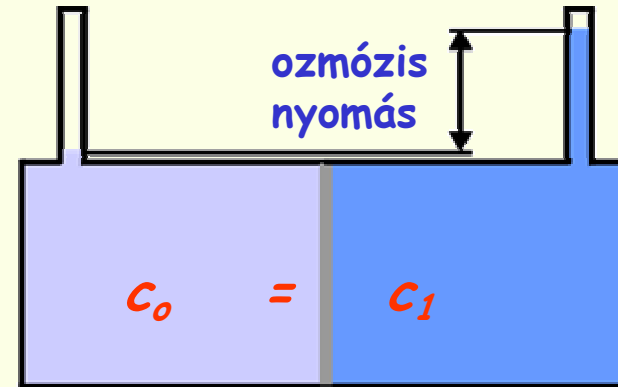

...híg oldatok jellegzetes sajtsága, akkor lép fel, ha...

...két eltérő konc. oldatot féligáteresztő hártya választ el egymástól

...féligáteresztő hártya: pórusain csak az oldószer molekulák jutnak át

AZ OZMÓZISNYOMÁS JELENSÉGE II...

...megfigyelés...

AZ OZMÓZISNYOMÁS JELENSÉGE III...

...Pfeffer, van't Hoff:

...a gáztörvények formailag a híg oldatokra is érvényesek:

... $p \cdot V = n \cdot R \cdot T \rightarrow \Pi \cdot v = n \cdot R \cdot T$, ahol: Π - ozmózisnyomás
 v - az oldat hígítása

...Avogadro tétele a híg oldatokra is érvényes:

AZ OZMÓZISNYOMÁS JELENSÉGE IV...

...az ozmózisnyomás...

...*egyenesen arányos* az oldat *koncentrációjával* (c)

...*fordítottan arányos* az oldat *hígításával* (φ vagy v) $\rightarrow c \cdot \varphi = \text{állandó}$

$$\dots \Pi \cdot v = n \cdot R \cdot T$$

...ha $n = 1$, vagyis 1 liter oldat 1 mol oldott anyagot tartalmaz...

...akkor az ozmózisnyomás 0 °C -on:

$$\begin{aligned} \Pi \cdot v &= n \cdot R \cdot T \\ \Pi &= R \cdot T = 22.41 \text{ atm} \end{aligned}$$

...vagyis: $c : M = \Pi_0 : 22.41$, átrendezve:

$$M = c \cdot \frac{22.41}{c_0}$$

- M : *moltömeg*

- Π_0 : a „ c ” koncentrációjú (g/l oldat) ozmózisnyomása °C -on

AZ OZMÓZISNYOMÁS STATISZTIKUS ÉRTELMEZÉSE I...

...*a vízmolekulák a membránon keresztül* mindkét irányban
azonos valószínűséggel *diffundálnak*

AZ OZMÓZISNYOMÁS STATISZTIKUS ÉRTELMEZÉSE II...

...csak HÍG oldatokra nézve igaz

OZMÓZISNYOMÁS ALKALMAZÁSA A GYAKORLATBAN I...

...különböző koncentrációjú oldatok között is fellép

...alacsonyabb - *hipotónikus*

...magasabb - *hipertónikus*

...egyenlő - *izotónikus* ozmózisnyomásról beszélhetünk

OZMÓZISNYOMÁS ALKALMAZÁSA A GYAKORLATBAN II...

...**élő szervezetek** anyagforgalmát, tápanyag felvételt ozmotikus jelenségek okozzák

...a sejtmembrán is féligáteresztő sajátosságú

- **hipotóniás** oldat: a sejt vizet vesz fel, megduzzad, sejtfal megreped a plazma kiömlik - **plazmolízis**
- **hipertóniás** oldat: sejt vizet veszít, zsugorodik - életműködési zavarok
- **izotóniás** oldat: vérsavóval azonos koncentrációjú
fiziológiás oldat: 0.9 % -os NaCl - infúzió

OZMÓZISNYOMÁS ALKALMAZÁSA A GYAKORLATBAN III...

...desztillált víz: mérgező, hipotóniás körülményeket teremt

...vörösvértetek vizsgálata:

sejtek hipotóniás oldatban vizet vesznek fel, sejtfal megreped - alakos elemek elkülöníthetők

...lekvárfőzés:

cukor a baktérium sejtet összezsugorítja, elpusztítja - tartósítás (hipertóniás jelenség)

...gyümölcslé készítés: cukrozással hipertóniás körülmények állnak elő, nagyobb mértékű lényerés

...víz áramlása növényekben:

nedvesség szállítás ozmózisnyomással történik
mamutfenyő ~150 m magas, $\Pi = 10 - 15$ atm.

OZMÓZISNYOMÁS ALKALMAZÁSA A GYAKORLATBAN IV...

...reverz ozmózis

...amennyiben *külső nyomással a TÖMÉNYEBB oldalon*

...az ozmózisnyomásnál nagyobb mértékben terheljük ($p > \Pi$), akkor...

...a folyadék *áramlás iránya megfordul...*

...a transzport a nagyobb konc. felől a kisebb konc. felé irányul

...talajvíz tisztítása: ivóvíz nyerhető

...tengervíz sótelenítés:

$\Pi_{\text{tengervíz}} \sim 30 \text{ atm}$

ennél nagyobb külső nyomás ellenében
tiszta vizet nyerünk...

a maradék sóban feldúsul...